

Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen

Advies 2008/18

Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

1 oktober 2008

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1. Inleiding	1
2. Een baanbrekend verdrag	2
3. Definiëring “gehandicapt”	3
3.1 Omschrijving in artikel 1	3
3.2 Van medisch naar sociaal model	3
3.3 Fysiek en verstandelijk gehandicapten	3
4. Interpretatieve verklaring artikel 15	4
5. Diverse korte bemerkingen	4
6. Conclusie	6

1. Inleiding

Op 22 juli 2008 hechtte de Vlaamse Regering haar principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet dat instemt met het verdrag over de rechten van personen met een handicap en het facultatief protocol bij het verdrag, opgemaakt in New York op 13 december 2006 (hierna: “Gehandicaptenverdrag” of “Verdrag”). De Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (hierna: “de Raad”) ontving op 10 september 2008 de adviesaanvraag. Op zijn vergadering van 1 oktober 2008 heeft de Raad het onderhavige advies per consensus goedgekeurd.

Het Gehandicaptenverdrag geeft de rechten van personen met een handicap weer en stelt een code op voor de toepassing ervan. De verdragsluitende partijen erkennen dat personen met een handicap volwaardige mensen met gelijke rechten zijn en voorzien hiertoe maatregelen inzake toegankelijkheid van gebouwen en diensten, bescherming van kinderen met een handicap, het recht op gezondheid en revalidatie, discriminatie op de werkvloer, het recht op eigendom en toegang tot financiële diensten, het recht op een aangepaste levensstandaard, sociale bescherming, onderwijs en opleiding, politieke participatie, etc. De verdragsluitende partijen engageren zich om hun beleid en wetgeving af te stemmen op de bescherming van de rechten van personen met handicap, vooroordelen te bestrijden en het bewustzijn voor de mogelijkheden van personen met een handicap te bevorderen.

Dat het Gehandicaptenverdrag een gemengd karakter naar Belgisch recht heeft, werd op 17 oktober 2006 vastgelegd in de Werkgroep “gemengde verdragen”. Zoals de nota aan de Vlaamse Regering aangeeft, is Vlaanderen bevoegd voor het globale beleid inzake personen met een handicap, behalve voor de tegemoetkomingen aan personen met een handicap die een inkomensvervangend karakter hebben. Het buitengewoon en inclusief onderwijs behoort eveneens tot de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap. Het Vlaams Gewest is dan weer bevoegd voor het streekvervoer en de stedenbouw, kortom met betrekking tot de toegankelijkheid van gebouwen.

De Raad meent dat dit specifieke mensenrechtenverdrag voor personen met een handicap beantwoordt aan de nood om de mensenrechten van deze groep bijzonder te beschermen en te bevorderen. Volgens schattingen van de VN omvat de groep van mensen met een handicap niet minder dan 650 miljoen mensen op wereldschaal. Bovendien worden deze mensen omwille van hun handicap vaak gediscrimineerd. Eurobarometer onderzoek naar discriminatie in de Europese Unie toont bijvoorbeeld aan dat meer dan de helft ondervraagden in België (53%) menen dat discriminatie op basis van een handicap wijd verspreid is. Deze score valt samen met het Europese gemiddelde. Italië (68%) en Frankrijk (66%) zijn de koplopers, terwijl deze vorm van

discriminatie in Denemarken (32%) het minst verspreid zou zijn.¹ Het opstellen van een mensenrechtenverdrag voor een specifieke groep mensen kadert binnen de tendens tot “pluralisation of human rights”. Hierbij erkent het recht van de mensenrechten steeds meer dat speciale groepen of categorieën mensen een specifiek stelsel van mensenrechtenbescherming behoeven.²

2. Een baanbrekend verdrag

Het Gehandicaptenverdrag is in meerdere opzichten baanbrekend. Het is het eerste globale mensenrechtenverdrag van de 21ste eeuw dat in de schoot van de Verenigde Naties tot stand kwam en dat reeds op de openingsdag door een recordaantal van 81 landen werd ondertekend.³ Inmiddels hebben 136 landen het Verdrag en 78 landen het facultatief protocol ondertekend; 41 landen ratificeerden het Verdrag en 25 het facultatief protocol. Op 12 mei 2008 traden het Verdrag en het facultatief protocol in werking.⁴

Het Gehandicaptenverdrag is ook het eerste mensenrechtenverdrag dat de Europese Gemeenschap mede onderhandelde, ondertekende en naar alle verwachting zal ratificeren.⁵ Op basis van een besluit van de Raad van Ministers - met als rechtsbasis het door het Verdrag van Amsterdam ingelaste artikel 13 van het EG-Verdrag - mocht de Commissie onderhandelen in naam van de Gemeenschap. Men had hierbij uitdrukkelijk als doel om consistentie te verzekeren tussen het te onderhandelen Gehandicaptenverdrag en bestaande Europese wetgeving.⁶ Daarnaast is het Verdrag opmerkelijk omdat het breekt met een ‘staatcentrisch’ model van verdragsonderhandeling bij mensenrechtenverdragen. Het kwam tot stand op een participatieve wijze, waarbij de meningen en ervaringen van de doelgroep, d.w.z. personen met een handicap, in rekening werden gebracht.⁷ De Raad verwelkomt de participatieve wijze waarop het Gehandicaptenverdrag tot stand is gekomen en roept de Vlaamse overheid op om conform de artikelen 4.3 en 33 bij de tenuitvoerlegging en opvolging van het Verdrag nauw te overleggen met personen met een handicap en hun representatieve organisaties, en hen hierbij actief te betrekken.

¹ EUROPEAN COMMISSION, *Special Eurobarometer 263: Discrimination in the European Union – summary*, 2007, pp. 10-11.

[http://ec.europa.eu/employment_social/eyeq/uploaded_files/documents/eurobarometer_report_summary_en.pdf]

² Zie F. MÉGRET, “The Disabilities Convention: human rights of persons with disabilities or disability rights?” , *Human Rights Quarterly*, 30, (2008), pp. 494-496.

³ Persbericht ‘UN News’ van 30 maart 2007 “Record number of countries sign UN treaty on disabilities on opening day”.

⁴ UN ENABLE, *Countries and regional integration organisations*, 2008.

[<http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=12&pid=166>]; toestand op 1 oktober 2008.

⁵ Dit wordt mogelijk gemaakt door de clausule over “regionale organisaties” in artikel 44 van het Verdrag, wat een interessante modernisering van het in multilaterale verdragen vaker gebruikte begrip “regionale economische organisatie” inhoudt.

⁶ L. WADDINGTON, “A new era in human rights protection in the European Community: the implications the United Nations’ Convention on the Rights of Persons with Disabilities for the European Community” in *Maastricht Working Papers, Faculty of Law*, (2007), 4, pp. 7-9. Toch kunnen nog een aantal – kleine – verschillen worden opgemerkt. Zo wijkt de definitie van het begrip “redelijke aanpassingen” in artikel 2-4 van het Verdrag enigszins af van artikel 5 Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep (*Publicatieblad EG*, 2000, L 303/16). Zie R. BÖCKER en M. KROES, “Verdrag en facultatief protocol inzake de rechten van mensen met (functie)beperkingen: mijlpaal in ontwikkeling mensenrechten”, *NJCM Bulletin, Nederlands Tijdschrift voor Mensenrechten*, 32, (2007), 2, pp. 119.

⁷ Het ad hoc comité, opgericht in 2001 door de Algemene Vergadering, nam hiertoe enkele belangrijke beslissingen: (i) vertegenwoordigers van geaccrediteerde NGO’s mochten deelnemen aan alle openbare vergaderingen van het ad hoc comité, later uitgebreid tot informele consultaties en gesloten vergaderingen; (ii) lidstaten werden formeel door het ad hoc comité aangemoedigd om personen met een handicap en/of andere experts inzake handicaps op te nemen in hun officiële delegaties bij vergaderingen en hen eveneens in het thuisland te consulteren bij het voorbereidende proces; en (iii) het ad hoc comité richtte een “UN Voluntary Fund on Disability” op om de deelname van experts van de civiele maatschappij uit de Minst Ontwikkelde Landen te ondersteunen. Zie T. J. MELISH, “The UN Disability Convention: historic process, strong prospects, and why the U.S. should ratify”, *Human Rights Brief*, 14, (2007), 2, pp.4-6.

3. Definiëring “gehandicapt”

3.1 Omschrijving in artikel 1

Hoewel meerdere staten – ook Vlaanderen was hier een voorstander van - ijverden voor een definitie van het begrip “gehandicapt”, is een dergelijke definitie niet opgenomen bij de begripsomschrijvingen in artikel 2 van het Verdrag. Artikel 1, dat de doelstelling van het Verdrag betreft, verduidelijkt evenwel dat “personen met een handicap” omvat: “personen met langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving”.

De Raad merkt op dat er zowel argumenten pleiten voor als tegen een juridische definitie van het begrip “gehandicapt”. Enerzijds kan een definitie limitatief werken, waardoor mensen – mogelijks ten onrechte – geen bescherming genieten. Anderzijds kan het ontbreken van een duidelijke omschrijving een eenvormige uitlegging en toepassing van het Gehandicaptenverdrag bemoeilijken. De Raad drukt de hoop uit dat het Comité voor de rechten van personen met een handicap, dat krachtens artikel 34 van het Verdrag zal worden ingesteld, dit risico kan indijken door gezaghebbende opinies te publiceren.⁸

3.2 Van medisch naar sociaal model

De hierboven geciteerde omschrijving bevat zowel elementen uit het traditionele medische als het modernere sociale model om handicaps te benaderen. Terwijl het medische model de individuele (functie)beperking van de persoon met een handicap centraal stelt, plaatst het sociale model de nadruk op de wisselwerking, de interactie tussen de beperking en de drempels die de maatschappij opwerpt. De Raad meent dat het sociale model de hoofdtoon voert in het Verdrag. Hierdoor schuift het Gehandicaptenverdrag het gehandicaptenbeleid weg van het medische model, dat gebaseerd is op het rangschikken en het scheiden van mensen met een handicap (exclusie), naar een inclusief sociaal model dat de klemtoon legt op mogelijkheden, individuele waardigheid, persoonlijke autonomie en sociale solidariteit. De Raad verwelkomt deze paradigmawijziging van een exclusief naar een inclusief model en roept de Vlaamse overheid op om actief dit model te gebruiken en te promoten.⁹

3.3 Fysiek en verstandelijk gehandicapten

De Raad merkt op dat de reeds aangehaalde omschrijving van de doelgroep “personen met een handicap” geen onderscheid maakt tussen fysiek en verstandelijk gehandicapten. De Raad vreest dat dit – onbedoeld - tot een ongelijke behandeling zou kunnen leiden. Eén van de rode draden door het Gehandicaptenverdrag is het beginsel van autonomie, opgenomen in artikel 3 (a) van het Verdrag. Enerzijds is deze erkenning van persoonlijke autonomie een goede zaak aangezien het zelfbeschikking, de vrijheid zelf keuzes te maken en de onafhankelijkheid van de persoon impliceert. Het beginsel kan een stimulans betekenen voor het bevorderen van een gelijke positie en het niet bepaald worden door hulpbehoefte. Deze sterke nadruk op autonomie vertaalt zich in het grote aantal artikelen dat gewijd is aan manieren om de autonomie van personen met een handicap te promoten: vrijheid en gelijkheid van persoon (artikel 14), vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik (artikel 16), bescherming van de persoonlijke integriteit (artikel 17), zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij (artikel 19) en eerbiediging van de privacy (artikel 22). Hoewel het een goede zaak is dat personen met een handicap worden behandeld als autonome personen met mogelijkheden en waardigheid, in staat tot het maken van eigen beslissingen en het genieten van gelijke rechten, vreest de Raad dat deze aspiraties niet altijd overeenstemmen met de realiteit. Niet alle personen met een handicap zijn in staat om vrij hun wil en acties te bepalen door fysieke, mentale, intellectuele of communicatieve beperkingen.

⁸ In diezelfde zin: A. HENDRIKS, “UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities”, *European Journal of Health Law*, 14, (2007), 3, pp. 276-277.

⁹ Zie o.m. R. BÖCKER en M. KROES, *o.c.*, pp. 116-124; A. HENDRIKS, *o.c.*, pp. 276-277 ; T. J. MELISH, *o.c.*, pp. 2 en 8.

Dit veronderstellen kan in welbepaalde omstandigheden personen met een handicap in een ongelijke positie brengen, het tegengestelde van wat het Gehandicaptenverdrag beoogt.¹⁰

4. Interpretatieve verklaring artikel 15

De memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet houdende instemming met het Gehandicaptenverdrag bepaalt dat België een interpretatieve verklaring zal neerleggen in verband met de draagwijdte van artikel 15. Artikel 15 vrijwaart van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing. In het bijzonder zal niemand zonder zijn of haar vrij gegeven toestemming worden onderworpen aan medische of wetenschappelijke experimenten. België wil een ruimere toepassing van dit artikel. De gemeenschappen en gewesten moeten hun instemming betuigen met de interpretatieve verklaring en met haar inhoud. Het Centrum voor Gelijke Kansen en tegen Racisme zal nagaan of de interpretatieve verklaring conform is met de anti-discriminatie wetgeving.

De ontwerp tekst van die verklaring luidt als volgt: “Met betrekking tot biomedisch onderzoek verklaart België dat, in overeenstemming met zijn nationale recht, met name met de artikelen 7 tot 9 van de wet van 7 mei 2004 inzake experimenten op de menselijke persoon, en volgens een vaste handelswijze die overeenkomt met de bepalingen van andere internationale instrumenten, de toestemming betrekking heeft op twee verschillende gevallen:

- a. toestemming voor deelname aan een onderzoek, verleend door een persoon die bekwaam is om zijn toestemming te verlenen;
- b. in geval van personen die onbekwaam zijn om hun toestemming te verlenen, toestemming van hun vertegenwoordiger, een overheid of een bij wet aangewezen persoon of instantie.

België benadrukt dat personen die onbekwaam zijn om hun toestemming te verlenen, naast de bescherming in de vorm van de in littera b. genoemde toestemming, extra bescherming moeten krijgen met betrekking tot biomedisch onderzoek, zoals de extra bescherming waarin voornoemde nationale wetgeving voorziet.”

Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap gaat akkoord met de voorgestelde tekst. Ook de Raad spoort de Vlaamse Regering aan om deze ontwerp tekst goed te keuren.

5. Diverse korte bemerkingen

Ten slotte groepeerde de Raad een aantal korte bemerkingen met betrekking tot (i) de bijzondere aandacht voor kinderen en vrouwen in het Verdrag, (ii) onderwijs, (iii) het gelijkheidsbeginsel, (iv) internationale samenwerking, (v) het toezichtsmechanisme en (vi) de vertaling in wetgeving en beleid.

De Raad acht het een goede zaak dat het Gehandicaptenverdrag de aandacht in het bijzonder vestigt op vrouwen (artikel 6) en kinderen met een handicap (artikel 7). Deze groepen hebben nood aan extra bescherming door respectievelijk de jonge leeftijd en de vaak meervoudige discriminatie (gender en handicap). Wat onderwijs betreft, schrijft het Gehandicaptenverdrag voor dat de verdragsluitende partijen inclusief onderwijs op alle niveaus moeten waarborgen. Het komt de Raad voor dat, na ratificatie, het Gehandicaptenverdrag een instrument kan zijn voor personen met een handicap om inclusief onderwijs te vragen. Dit inclusief onderwijs past bovendien binnen het hierboven geschetste sociaal model.¹¹ Het Vlaamse regeerakkoord stelt eveneens dat voor leerlingen met speciale noden het principe geldt: het gewoon onderwijs waar het kan, het buitengewoon onderwijs waar het moet.

Naast het autonomiebeginsel loopt het gelijkheidsbeginsel als rode draad door het Gehandicaptenverdrag. Met betrekking tot dit beginsel wenst de Raad nog enkele opmerkingen te

¹⁰ L. GELDOLF VAN DOORN en R. OOSTLAND, *o.c.*, pp. 1715-1719; A. HENDRIKS *o.c.*, pp. 278-279.

¹¹ X, *Worldwide Implication of the Human Rights Convention for Disabled Persons*, Rapport seminarie DCDD – Den Haag, 07.12.06, 5-7.

formuleren. Artikel 5, dat “gelijkheid en non-discriminatie” betreft, is de kernbepaling terzake. Het is hierbij opmerkelijk dat artikel 5, lid 1, een hernieuwde verdragsrechtelijke erkenning van het algemene beginsel van gelijke behandeling opneemt: “De Staten die partij zijn, erkennen dat eenieder gelijk is voor de wet en zonder onderscheid recht heeft op dezelfde bescherming door, en hetzelfde voordeel van, de wet.” Artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bevat immers dit beginsel al. De Raad vraagt zich af welke meerwaarde deze hernieuwde algemene bepaling biedt.¹²

Artikel 32 van het Gehandicaptenverdrag erkent terecht het belang van internationale samenwerking bij de bevordering van de doelstellingen van het Verdrag. Naar schatting 480 miljoen personen met een handicap leven immers in ontwikkelingslanden. Het Verdrag bepaalt dat staten niet enkel verantwoordelijk zijn voor de rechten van personen met een handicap binnen, maar ook buiten hun grenzen. Deze verplichting tot samenwerking ontheft de partijen echter niet van hun individuele verplichtingen. De Raad wenst de Vlaamse overheid aan te sporen om bij haar beleid inzake ontwikkelingssamenwerking systematisch specifieke aandacht te besteden aan personen met een handicap als transversaal thema. In dit verband verwijst de Raad naar de “Guidance Note on Disability and Development” van de Europese Commissie, die EU-delegaties en –diensten adviseert hoe kwesties met betrekking tot handicaps efficiënt aan te pakken in het kader van de ontwikkelingssamenwerking.¹³

Zoals hoger aangestipt, stelt het Gehandicaptenverdrag een nieuw verdragscomité in dat toezicht houdt op de naleving van het Verdrag. In dit kader merkt de Raad op dat de Verenigde Naties er tot op heden nog niet zijn in geslaagd om het stelsel van verdragscomités te hervormen. De Raad acht een dergelijke hervorming wenselijk om het hoofd te bieden aan problemen als de proliferatie van rapporteringsverplichtingen voor verdragspartijen (met vaak achterstallige rapporten als gevolg), overlappende competenties tussen de respectieve verdragscomités, en soms twijfelachtige procedures voor de verkiezing van leden waardoor het gezag van de comités wordt ondermijnd. De slotbepalingen in het Verdrag houden wel rekening met een toekomstige hervorming van het systeem door te bepalen dat toekomstige amendementen op het Verdrag, die betrekking hebben op de wijze van organisatie van het toezicht en die unaniem zijn aanvaard door de conferentie van statenpartijen, reeds in werking kunnen treden nadat zij door tweederde van de statenpartijen zijn bekrachtigd. Daarnaast verwelkomt de Raad een extra mechanisme, namelijk een tweejaarlijkse conferentie van statenpartijen waarbij zij “best practices”, moeilijkheden, noden en andere kwesties inzake de tenuitvoerlegging van het Verdrag kunnen bespreken.

Het facultatief protocol biedt wat de toezichtsmechanismen betreft nog twee mogelijkheden, namelijk een onderzoeksbevoegdheid voor het Comité en een klachtrecht voor burgers ten overstaan van het Comité. De Raad juicht toe dat België ook bij dit facultatief protocol partij wenst te worden, daar dit klachtrecht een belangrijk instrument van “empowerment” geeft aan personen met een handicap. De Raad merkt op dat binnen het facultatief protocol het erkennen van de onderzoeksbevoegdheid ook facultatief is gemaakt. De verdragsluitende partijen kunnen derhalve kiezen tussen ofwel beide bevoegdheden, ofwel enkel individueel klachtrecht.

Het komt de Raad voor dat het succes van het Verdrag zal afhangen van de concrete vertaling van het Verdrag in wetgeving en beleid. Daarnaast moeten de verdragsluitende partijen nagaan of er geen tegenstrijdigheden bestaan tussen bestaande nationale wetgeving en het Verdrag zelf. Het Verdrag laat immers de wijze van zijn tenuitvoerlegging over aan de verdragsluitende partijen zelf. Hierdoor blijft het Verdrag een tijdloos instrument dat relevant is voor nieuwe uitdagingen inzake handicaps. Bovendien laat het ruimte voor een gedifferentieerde en lokale aanpak aangezien de verdragsluitende partijen niet steeds met dezelfde problemen te maken hebben. Zoals eerder aangehaald, moet ook de Europese Gemeenschap bestaande wetgeving herbekijken in het licht van het Verdrag, onder meer met betrekking tot het toepassen van het

¹² Zie ook R. BÖCKER en M. KROES *o.c.*, pp. 118-119.

¹³ EUROPEAN COMMISSION DG DEVELOPMENT, *Guidance Note on Disability and Development*, 2004. [http://ec.europa.eu/development/body/publications/docs/Disability_en.pdf] ; R. BÖCKER en M. KROES, *o.c.*, pp. 116-124 ; X, *Worldwide Implication of the Human Rights Convention for Disabled Persons*, Rapport seminarie DCDD – Den Haag, 07.12.06, 3; L. WADDINGTON, *o.c.*, pp. 15.

medische model.¹⁴ Bovendien moet men bij het ontwikkelen en evalueren van de nieuwe ontwerprichtlijn inzake de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid die de Europese Commissie op 2 juli 2008 voorstelde¹⁵, nagaan of deze overeenstemt met de bepalingen in het Verdrag.¹⁶ De Raad wenst eveneens de Vlaamse overheid aan te sporen om actief de bepalingen uit het Verdrag te vertalen in wetgeving en beleid; en bovendien na te gaan of er eventuele tegenstrijdigheden bestaan met het Verdrag.

6. Conclusie

Concluderend stelt de Raad dat het Gehandicaptenverdrag een welgekomen nieuw mensenrechtenverdrag is dat ervoor wil zorgen dat personen met een handicap het volledig en gelijk genot hebben van alle mensenrechten. Het Verdrag is met name baanbrekend omdat het (i) het eerste globale mensenrechtenverdrag van de 21ste eeuw is, (ii) een recordaantal ondertekeningen op de openingsdag verkreeg, (iii) het eerste globale mensenrechtenverdrag is dat de Europese Gemeenschap mee onderhandelde en ondertekende en (iv) tot stand kwam via een zeer participatieve methode van verdragsonderhandelingen.

Gezien het belang van de erkenning van de rechten van personen met een handicap en aangezien het Verdrag een gemengd karakter heeft met een weerslag op de bevoegdheidsuitoefening van Vlaanderen, sluit de Raad zich aan bij het ontwerp van instemmingsdecreet.

Namens de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen,

(getekend)

Prof. dr. Jan Wouters
Voorzitter

¹⁴ Zie voor een studie naar de implicaties van het Gehandicaptenverdrag voor de Europese Gemeenschap: L. WADDINGTON, *o.c.*, pp. 1-25.

¹⁵ EUROPESE COMMISSIE, Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid, *COM (2008) 426*, 2 juli 2007.

¹⁶ Het European Disability Forum ziet in de ontwerprichtlijn tegenstrijdigheden: zo zouden onder meer (i) de verzekeringsmogelijkheden voor personen met een handicap tegenstrijdig zijn met artikel 12, lid 5 en artikel 25 van het Gehandicaptenverdrag, en zou (ii) het ontwerp inclusief onderwijs voor personen met een handicap ondermijnen. Voor meer informatie, zie EUROPEAN DISABILITY FORUM, "EDF preliminary comments to the article 13 draft directive", 7 augustus 2008. [http://cms.horus.be/files/99909/MediaArchive/EDF%20observations%20on%20Article%2013%20Directive_07%20August%202008.doc]